

Emlékezés az orvostörténész Antall Józsefre

SZÁLLÁSI ÁRPÁD DR.

Jelentős történelmi személyiségeknél minden évforduló önként kínálkozik a megemlékezésre. Jelen esetben a bölcsész végzettségű orvostörténészre, aki 45 évvel ezelőtt lett az akkor alakult Semmelweis Orvostörténeti Múzeum munkatársa és két évtizede cserélte fel az egyesített múzeumi-könyvtári-levéltári, viszonylag nyugalmas főigazgatóit a bársonynak egyáltalán nem mondható pártelnöki székre. A korán bekövetkezett halála utáni esztendőben jelent meg róla az *Ismeretlen Antall József* című kötet, amelyben egykori munkatársai és barátai, köztük Benedek István, Schultheisz Emil, Karasszon Dénes, Kapronczay Károly és e sorok írója, valamint német nyelvterületről Wolfram Kaiser és Heinz Goerke ismertették orvostörténeti munkásságát, jelölték ki helyét a medicina historikusai között. Ennyi idő elteltével érdemes újra elolvasni, hogy nem a kötelező kegyelet diktálta-e azokat a sorokat. Nyugodtan megállapíthatjuk, hogy változatlanul érvényesek, a ma még élők ma sem írának róla lényegében mást, legfeljebb másként. Mindenekelőtt az emberről, aki eredetileg is politikusnak készült, arra predesztinálta őt a családi légkör, az apai példakép és talán a genetica. Politikus, de a XIX. századi klasszikus nemzeti liberalizmus értelmében. Olyan volt, akár egy Jókai-regényhős „a régi jó táblabírók” világából, aki kedvencei, Eötvös József, Deák Ferenc vagy Trefort Ágoston szellemi társaságában érzi igazán otthon magát, velük tárgyalja meg (legalábbis gondolatban) a haza ügyes-bajos dolgait. Ugyanakkor egyáltalán nem volt romantikus alkat, pragmatikusan gondolkodott, mindenkor szinte szenttelen tárgyilagosságra törekedett.

Ötvenhatos szereplése miatt az óvatos nagypolitika számúzta a tanári posztról a múzeumi „parkolópályára”, véletlenül és szerencsére az orvostörténetire. Az új helyen hamar kiismerte magát és megtalálta feladatát. Az 1967–69-ben megjelent kétkötetes Magyar életrajzi lexikonnak ő írta az orvosi címszavait, méghozzá használható pontossággal, ami az újabb lexikonjainkról nem mindig mondható el. Negyedszázadot töltött az orvostörténelem „felségterületén”, egyszerű munkatárstól a főigazgatói tisztségig haladva a ranglétrán. Nyugodtan állíthatjuk, hogy a bölcsész végzettségű orvostörténészek közül senki nem tett nálunk többet a medicina históriájának a meg- és elismertetéséért. Szüle-

tett szervezőként építette ki azt a szellemi szigetet, ahol oly sokan oly sokáig érezték otthonosan magukat. Az úgynevezett deklasszált elemektől a börtönviselt kollégáig vagy politikai okból kivégzett hadügyminiszter nejéig. Ahol keményen dolgozott és engedett másokat a maga példájától ösztönözve dolgozni. Ő hozta össze saját lakásán a kelet- és nyugatnémet orvostörténelem élő kiválóságait. Halle-Wittenberg Luther Márton Egyetemére szinte hazajártunk, közös német nyelvű kiadványaink kis polcot töltenek meg. A tárgykört az Antall–Kaiser kettős jelölte ki. És ezt nem a magyar államkassa finanszírozta. Az NDK-s kollégáknak viszont mi voltunk az áhított Nyugat. Nem véletlen, hogy a *Német Orvos-, Természet- és Műszaki Tudománytörténeti Társaság* második ma-

gyarként Antall Józsefet választotta tiszteletbeli tagjává. Az első kitüntetett a híres *Gyóry Tibor* volt 1936-ban. Goerke professzor tanúsítja, hogy Antall tiszteletbeli taggá választása nem a politikusnak szólt. A Lajtán túliak tőle tanulták, hogy a magyar történelemben milyen meghatározó szerepet játszott a katolicizmus, a protestantizmus mindkét ága, a bizánci ortodoxia és az iszlám találkozása. A nagyszerűen működő magyar–német orvostörténeti kapcsolatok később sajnos eltűntek. Emlékezetesen komponálta meg a fővárosunkban tartott 1974. évi XXIV. Nemzetközi Orvostörténeti Kongresszust, amelyet a külföldi résztvevők mindvégig a legjobbak közé soroltak. Annyit azonban szükséges korrigálnunk, hogy nem az volt az első, vasfüggönyön inneni ilyen jellegű rendezvény. A románok megelőztek bennünket (Bukarest–Konstanca, 1970), színvonalban viszont a kettőt nem lehetett összevetni. Ez elsősorban Antall József helyettes főigazgató érdeme volt. Persze akkor már vezetői hitelét fedezte a „szintén” orvostörténész egészségügyi miniszter, Schultheisz Emil és az akkori ORFI-főigazgató, Farkas Károly professzor „garancialevele”. A megfigyelések alól azonban ez sem mentesítette. A soproni patikamúzeumtól a nagykallói Korányi-házig keresztül-kasul az országban kitűnő intézmények emlékeztetnek a helytörténeti érdeklődésére. A Benedek István lakásán havonta összeverődött „Hiúzok Társaságának” (Antall József, Benedek István, Birtalan Győző, Gazda István, Lambrecht Mikós, Szállási Árpád, Vekerdi László) rendszerint ő volt a középontja. Az igényes orvostörténeti kiadványokhoz mindig megtalálta a szükséges anyagi forrásokat, amelyek általában reprezentatív, illetve ismertető célt szolgáltak. Igen önkritikus érzéssel ismerte saját illetékességének határait, ezért foglalkozott főleg a XIX. század nagy alakjaival (Semmelweis Ignác, Markusovszky Lajos, Balassa János, Korányi Frigyes, Fodor József). Kétségtelenül igyekezett mindig az orvostörténeti kérdéseket szélesebb körű társadalmi, az ő szavaival „nemzetpolitikai összefüggésekbe” helyezni. Éppen az Orvosi Hetilapban,

amikor még szokatlan volt ez a hangvétel a szakfolyóirataink hasábjain. A határon túli pártfogoltjai: Duka-Zólyomi Norbert, Izsák Sámuel, Spielmann József – sajnos már nem élnek. Aláírásukkal bizonyára hitelesítenék ezt a rövid megemlékezést.

Ma, a blődli és áltudományos tucatkönyvek korában de jó lenne az a más vonalon olyan sokat emlegetett, ugyanakkor be nem tartott „antalli örökség” vállalása! Mindig a plurális demokrácia híve volt, még a közös vacsorát is kézfeltartással illett megszavazni. A legképtelenebb téveszméket is igyekezett megérteni, amelyek nemegyszer hozták kellemetlen helyzetbe (például Semmelweis betegségének Silló–Seidl-változata), de a türelmét soha nem vesztette el. Édesapját idézte, hogy a „legnagyobb teljesítmény önmagunkon uralkodni”. Emlékszünk még rá, hogy egyaránt mekkora önfegyelemmel és méltósággal tűrte a politika és a betegség támadásait is. Túl sok volt ez egyetlen személynek. A politikusról csak annyiban feladatunk szólni, ahogy közöttünk és velünk viselkedett: tisztességesen, becsületesen, régi vágású úriember módján. Nem volt naiv, hanem megértő, amellyel sokszor és sokan visszaéltek. Aki a felvett pókerarc mögött nem látta a mélyen érző embert, az rosszul ismerte, és a finom iróniáját gúnynak vélhette. Esendő embernél a helyzetmegítélésbeli hibaszázalékot kár lenne akár tagadni, akár eltúlozni. Nagy tévedés utólag Danton vagy stílszerűbben, az orvos Marat néptribün szerepét számon kérni rajta. Erre 1989-ben már nem volt „össznépi igény”, eljátszani tehát anakronizmus lett volna.

Mi az orvostörténészre emlékezzünk! Aki nem vagyont, hanem szellemi kincseket gyűjtött mind magának, mind az országának. Emberként, magyarként, kutatóként becsületes volt, meggyőződésünk szerint a miniszterelnök sem lehetett más.

(Szállási Árpád dr.,
Esztergom, Monteverdi u. 4., 2500
e-mail: aszallasi@invitel.hu)